

The background is a dense forest of trees, all rendered in a monochromatic red color. The trees vary in height and thickness, creating a textured, layered effect. Scattered throughout the scene are several black silhouettes. In the upper right, two children are crouched together, one holding a small flower towards the other's face. In the lower left, a child is crouched, looking upwards with hands near their face. Several small butterfly silhouettes are also visible, fluttering at different heights and locations. The overall mood is quiet and contemplative.

PIKKU PIIKA

AIRI HAATAJA

PIKKU PIIKA

Airi Haataja

Airi Haataja (os.Kaveri) s. 1939 Muhoksella.

Alkaisemmat teokset:

- Romaani Aidatut unikot, Myllylahti oy 2002
- Runokirja Vesiputous, Myllylahti oy 2002
- Historialliset muistelmat Kirjeitä korvesta, omakustanne 2004
- Oopperalibretto Kawerin kultamaa (säv. Kaj Cydenius) 2006
- Oopperalibretto Kawerin kiirastuli (säv. Kaj Cydenius) 2007
- Kantaatti Siltana Atlantti (säv. Kaj Cydenius) 2009
- Musiikkinäytelmä Kultaa!!! (säv. Kaj Cydenius) 2012
- Musiikkinäytelmä Lastuja Kalle Päätalon lapsuudesta 2016

Pikkupiika © 2020

Teksti: Airi Haataja

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-2168-1

Ulkoasu ja taitto: Jäljen Jättiläinen, Jaakko Mylly

PIKKU PIIKA

Airi Haataja

I LUKU

LOTAN LAPSUUS, HYRYNSALMI 1939

Pienen Lotan maailma muuttui täydellisesti ennen kuin se oli ehtinyt alkaakaan. Äiti oli sairastellut jo Lottaa odottaessaan, ja vaivojen toivottiin helpottavan lapsen syntymän jälkeen, mutta toisin kävi. Esikoisen syntymän riemu peittosi vain hetkeksi alleen äidin kivut ja heikkouden. Ensimmäinen ja toinen vuosi kolmihenkisen perheen elämässä vaati taitoa ja tahtoa sekä isältä että äidiltä. Talvet olivat helpompia, mutta keväällä ja kesällä oli isän hoidettava maatalouteen liittyvät tehtävät. Silloin äidin oli selvitettävä kotiaskareistaan yksin päiväkaudet. Äidin voimat hiipuivat. Elämänlanka oheni päivä päivältä, kunnes katkesi kokonaan. Äiti oli poissa.

Samaan aikaan alkoi jatkosota. Isä määrättiin puolustamaan isänmaata. Koko kylä oli hetkessä täydellisen kaaoksen kourissa. Ihmiset kulkivat talosta taloon kauhuissaan, kysellen toisiltaan miten tästä jatketaan ja selvitään. Jahkailuun ei ollut aikaa. Hätä ja huoli pakottivat puhumaan jäyhätkin miehet. Kainuun perukoilla syntynyt ja kasvanut Lotan isä oli yksi heistä. Hän meni kansanhuoltoon kysymään miten Lotan käy. Lottaa ei voi yksin jättää. Isän käskettiin itse kysellä olisiko Oulun Joulumerkkikodissa tilaa. Tyly vastaus ei murtanut isää. Hän ymmärsi, että kaikilla oli paljon kysymyksiä, joihin

ei ollut vastauksia. Lotan äiti oli kuollut aivan äsken, joten tuskin tuo ilmoitus oli vielä ehtinyt huoltotoimistoon. Siksi sieltä vastattiin niin ylimalkaisesti.

Pelkkä miettiminen ei auttanut. Lotalle oli saatava sijaiskoti pikaisesti. Isän oli oltava Seinäjoen asemalla kenttäharmaat päällään jo ylihuomenna, ja sitä ennen oli hoidettava koko joukko asioita. Oli vain yksi oljenkorsi, vanha ja sairas isomummo. Mummo avasi kotinsa ja sylinsä pienelle lähes orvolle tytölle. Hän eleli elämänsä ehtoota yksin vaatimattomassa mökissään. Hänen elämässään ei ollut juuri mitään, kuitenkin se vähä riitti hänen tarpeisiinsa yksin eläessä, mutta nyt siitä piti riittää myös Lotalle. Ihmisten auttaminen oli ollut hänen elämänsä kantava voima tähänkin saakka. Lotan äidin kuolema ja sota nostivat mummon auttamishalun aivan uudelle tasolle. Mummo oli onnellinen pienestä suojatistaan. Kevät ja kesä kuluivat pihalla askarrellessa, se oli mieluisaa molemmille. Mummon selkä ja jalat olivat kovalla koetuksella pientä kasvimaata tehdessä. Tuolia ja tukikeppiä apuna käyttäen sekin onnistui. Niiden kanssa kieppuminen huvitti Lottaa. Hän uskoi mummon näin leikkivän. Vielä suurempi riemu koitui syksymmällä sadon korjuusta. Perunaa oli muutaman metrin penkki, vähän sipulia ja porkka-

naa. Nuoremmalla tuossa työssä olisi kulunut ehkä tunti, mutta mumolla ja Lotalla ei päivää riittänyt. Lotta ehti syödä pienet makeat keltaiset porkkanat melkein sitä mukaa kun mummo sai niitä maasta irti. Illalla pieni apulainen oli itsekin aivan multaisen porkkanan näköinen väsynyt ja onnellinen. Niin oli myös mummo kaikista pakotuksistaan huolimatta.

Kesän riemuihin kuului jokailtainen maitotilkan hakeminen naapurista. Maidon lisäksi talon emäntä antoi melkein joka kerta jotain pientä hyvää. Lottaa puhuteltiin ja ihailtiin. Vanha isäntäkin oli silloin kuin sulaa vahaa, leikkisä ja puhelias. Leivontapäivinä emäntä kääräisi mukaan jotain lämpimäistä. Tuoksuva ruisleipä tai muutama vehnäpulla tuntui-
vat valtavilta lahjoilta. Kultahipuiksi mummo niitä puhuttelikin.

Lotan elämän toinen kesä suloisessa mummon mökissä oli syksyyn kääntymässä. Satoi ja oli viileää. Mummon askeleet horjuivat tuvan lattian poikki kulkiessa, ja ulos hän ei olisi halunnut ollenkaan. Maitotilkka oli kuitenkin haettava. Se pieni matka oli jaksettava. Keppi toiseen ja Lotta toiseen käteen kyllä se onnistuu, uskoi mummo mielessään. Matka maitotaloon oli oudon hiljainen. Lotta keksi omia juttujaan milloin kivistä tai kukista, puhui ja pulputti.

Mummo ei ottanut osaa niihin eikä vastannut Lotan kysymykseen, ”Kuka on kivilasten äiti?”

Matka tuntui tänään myös oudon pitkältä. ”Onpas mummo muuttunut?”, mietti Lotta. Miksi se on tullut aivan puhumattomaksi ja noin valittaa kulkiessaan, vain onko se laulamista? Ja miksi se nojaa keppiin lähes jokaisen askeleen jälkeen, mitä sekin on? Lotta kysyi syytä noihin kummallisuuksiin ja sai vastaukseksi vain jonkun sanan alkutavun. Sen jälkeen jotain oih ja voih, mutta ei mitään järkevältä tuntuva.

Piinallinen matka maitotaloon oli viimein saatu päätökseen, mutta mummon outo käytös ei loppunut vieläkään. Maitopänikkä oli aina ennen otettu karjakeittiöstä, mutta tällä kertaa hän raahusti tupaansa saakka. Lysähti lähimmälle istuimelle, avasi huivistaan leuan alla olleen solmun, nosti katsettaan, ja kuiskasi: ”Auttakaa meitä, minua ja Lottaa”. Mummo oli poissa.

Lotta sijoitettiin väliaikaiseen perhekotiin. Se oli mummon mökkiä isompi ja perhettäkin oli enemmän. Neljä omaa, ja neljä sijoitustyttöä. Talon työt asustelivat pääasiassa kamarin puolella vanhempiensa kanssa. Sijoitetut saivat tyytyä pienen pirtin nurkkiin, mielellään ovensuun puolelle. Sijoituslapset olivat kaikki puoliorpoja, isät sotimassa, äidit

olivat kuolleet tai jotenkin kadonneet. Miten, sitä he eivät tiedäneet, eikä heille kerrottu. Ainoa asia minkä he olivat ymmärtäneet, oli, että sota oli loppumassa, ja isät palaavat kohta kotiin.

Tyttöjen sijoituskoti oli hyvinkin väliaikainen kaikella tavalla. Voisi sanoa, että talo oli heille jonkinmoinen suoja, melkeinpä varasto. Ei ollut vaihtovaatteita, ulkovaatteita ei ollenkaan ja yhdet yhteiset kumisaappaat, joilla juostiin huusiin vuorotellen. Ruoaksi sai jonkun kuivan leivän palan, tai luun imeskeltäväksi talonväen keitosta. Makeimmat luut emäntä jätti tiskipöydän nurkalle sylynsä tekopäivinä. Niitä sai ottaa, ja niistä löytyi joskus jopa oikea lihanmurunen.

Nukkuminen, oikeammin makaaminen, oli kaikkein vaikeinta. Oven edessä lattialla oli pieni maton repale. Se oli neljän tytön kova ja kylmä peti. Koko talon väki kulki tuosta ovesta öisillä tarpeillaan. Isäntä ja emäntä navetta ja tallireissuillaan eläinten niin vaatiessa. Kulkureitti piti pitää vapaana, eikä mattoa saanut oven edestä pois siirtää, se kun oli ovensuumatto. Isäntäväki lompsutti raskain askelin vierestä ja ylitse, saappaat lapsia hipaisten milloin miltäkin puolelta, kovemmin tai keveämmin sattuen yhtään kiertelemättä tai anteeksi pyytelemättä.

Itku ja valittaminen oli täysin kielletty sijoituslapsilta. Omien tyttöjen temppuileja kyllä siedettiin. Hoidokkien näykkiminen ja kaikenlainen kiusaaminen olikin tytöille mieluisaa puuhaa. Usein emäntäkin katseli sitä huvittuneena. Lotta oli sijoitetuista pienin ja nuorin. Ikää oli vajaat viisi vuotta siisti ja suloinen mummolassa hyvän kasvatuksen saanut. Siksi hänestä tuli talon tyttöjen jokailtaisen kiusaamisen kohde.

Lotta piti tiukasti mielessään isomummonsa neuvon: ”Ajattele vain isän paluuta, se ihana päivä on edessäpäin”. Tuon ajatuksen turvin hän jaksoi ja kesti. Hän ajatteli isäänsä jonkinlaisena miesenkelinä, joka kulki hänen mukanaan kaikkialla, ja oli yksin hänen. Ajatus ja uskomus täytyi olla oikea, olihan hän isänsä ainoa lapsi isän pikku Lotta. Onneksi ei ilkeä sijoituskodin väki huomannut raapia Lotan sydäntä pelottelemalla, että ei ole yhtään varmaa palaako isä rintamalta, tai minkälaisena miehenä hän palaa. Talossa käyneiden vieraiden kanssa he kyllä ilkkuivat, että ei tämä Lotta ole ainoa Lotta. Eipä niin, kyllä Lotta sen ymmärsi, onhan monen muun perheen tytär saanut saman nimen kuin hän.

Viimein koitti se onnenpäivä, että isä tuli, mutta hän ei tullutkaan yksin. Hänen mukanaan oli nainen,

joka myös muutti Lotan kotiin. Lotta ei kysynyt, eikä hänelle kerrottu miksi näin. Koti muuttui oudon näköiseksi ja tuntuiseksi. Isä touhusi tuon naisen kanssa. Hänellä ei ollut Lotalle aikaa. Miksi isä ei ota syliin, ei hypitä, eikä naurata. Jospa se riemu alkaa kun tuo nainen lähtee. Kyllä minä jaksan odottaa. Sitten isä palaa ennalleen, mietti Lotta.

Nainen ei lähtenyt tänään, eikä huomenna. Lotta oli saanut äitipuolen, joka oli ottanut sen kaiken mikä oli ollut Lotan omaa. Pian perheeseen syntyi pieni vauva. Lotta seurasi haikeana kuinka Isä ja vauvan äiti tulivat aivan höperöiksi. Juoksivat heti hyssytämäänsä ja paapomaan sitä, jos se vähänkin inahtaa. Samalla ne silittelivät toisiaan, hymyilivät ja olivat niin onnellisen näköisiä. Isä ei vilkaissutkaan omaa pikku Lottaansa. Ensimmäisenä päivänä, kun vauva tuotiin kotiin, Lotta halusi silittää sen poskea, mutta isä tuli vihaiseksi. Hän melkein karjaisi: ”Anna vauvan olla!” ”Miksi isä on tuollainen, onkohan se sairas?”; mietti Lotta.

Lotan elämä jatkui hiljaisena ja ilottomana. Ainoa asia johon Lottaa tarvittiin, oli vauvan kätkeyn keinoisuus, sekin tarkkojen ohjeiden mukaan. Myöhemmin hänelle kuului vaippojen virus ja pienen vahtiminen. Tämä kun konttasi ja käveli juuri sinne, mihin

ei olisi pitänyt mennä. Sitten vielä sekin, että aina piti hymyillen ja supatellen nostaa se pois sopimattomasta asiasta. Joskus tuntui, että saisivat viedä koko vauvan sinne mistä se on tullutkin.

Koulu sai odottaa. Lotta ei sinne joutanut, vaikka ikä olisi sitä edellyttänyt. Vauvoja syntyi joka vuosi lisää, eikä Lotan työ ollut enää pelkkää vauvan hoitoa, vaan häntä tarvittiin lähes kaikkiin töihin. Päivät tulivat ja menivät nopeasti. Ilta toi armollisen levon ja mielenrauhan. Uneen vaipuessa unohtui isän ikäväkin. Kuitenkin Lotan oli vaikea ymmärtää, kuinka isä voi olla yhtä aikaa näin lähellä ja niin kaukana.

Lotta kyyhötti tutuksi tullessa kolossaan kotimökkinsä ullakolla. Iltapäivän hämäryys ja kylmyys olisivat hyvin riittäneet riesaksi, mutta vielä vatsakin nousi vastarintaan. Se mourusi ja jyrisi kuin ukkonen. Onneksi rappusten puolapuut eivät narisheet tänne noustessani, ne ovat minun puolellani, ja äiti-puoli ei kuullut kapuamistani. Olen turvassa täällä. Pysyttelen aivan yhdessä kohti siihen saakka kun kuulen isän tulevan tupaan. Silloin isommat siskopuolet huutelevat isä, isä...

Piilopaikkaansa hän kuulee, kuinka pirtissä kaikki istuvat ruokapöytään. Syövät ja puhuvat, tai oikeastaan huutavat, varsinkin äitipuoli. Sillä tuntuu

taas olleen kamala päivä, paljon työtä ja vaivaa, eikä ketään apuna. Isä ei sano mitään korkeintaan murah-
taa jossain välissä. Kukaan ei kysy missä Lotta on. Ei ole kysytty ennenkään, ei ainakaan ruoka-aikaan.

Nälkä vääntele Lotan vatsaa. Kuin lohdutukseksi hän kuulee, kuinka pirtin penkkejä siirrellään ja astiat kolisevat, ne ovat merkkejä ruokailun päätymisestä. Lotta aistii jo mielessään padan pohjasta raaputtamaansa pohjaan palanutta puuroa, kun kuuluu äitipuolen vaativa huuto: ”Laiska pikkupiika, alahan kömpiä tiskipaljun kimppuun”.

Lotta hivuttautuu rappusia alas yksi puolapuu kerrallaan. Alas päästyään seisoo hetken hiljaa melkein hengittämättä, ettei äitipuoli huomaisi missä hän oli. Ullakko kun on äitipuolen pyhättö. Siellä on hänelle tärkeitä asioita joista ei saa tietää edes isä. Lotta oli aikeissa astua ensimmäisen askeleen, kun kuuluu: ”Missä se laiska pikkupiika taas kuhnailee, sinun on parasta ilmestyä heti, muuten et saa edes raaputtaa padasta pohjaan palanutta”. Samassa pirtin ovi paukahtaa eikä eteisestäkään kuulu askeleita. Nyt on oikea hetki puikahtaa tupaan, Lotta päätteli. ”Täältä minä tulen, unohduin navettaan puhuttelevaan sitä uutta sievää vasikkaa. Alan heti tiskaamaan, ja sen jälkeen menen juottamaan vasikat ja lampaat”,

Lotta selitti vapisevalla äänellä. Kädetkin vapisivat, nälästä varmaankin. Hän otti tiskipaljusta puisen kapustan. Padan pohjaa kaapiessa se ei äännä, eikä äitipuoli kuule, että tiskatessani syön. Hän kilisteli toisella kädellään astioita paljon pohjassa ja toinen kaapi kapustalla padan pohjasta ruoan tähteitä. Mitä ihmettä kapustaan ei jäänyt mitään. Hän sai suuhunsa muutaman pesupulverille maistuvan vesitipan. Ei mitään syötävää. Lotta nousi varpailleen nähdäkseen padan pohjalle.

Joskus saman padan pohja oli antanut runsaastikin syötävää, silloin varsinkin jos äitipuoli oli maitoruo-kaa keittänyt. Silloin oli pohjamuhkuroiden koloihin kertynyt ruskeaa palanutta mönjää aivan syödä asti. Nyt sen pohjassa oli vaahtoavaa vettä ja lautaset, joista oli syöty. Ne olivat paljussa likoamassa. Niistäkään ei nyt ollut apua.

”Mitä lääräät siinä!” Äitipuolen karjaisu sai Lotan korvat soimaan ja kädet tärisemään. Näläntunne oli tipotiessään.

Nyt pitää keskityttyä, astioiden on pysyttävä käsissä, eivätkä ne saa liikaa kolista, Lotta määräsi itseään. Hartioita pakotti ja sääriin pisti. Hellan kansi-kin oli Lotalle liian korkealla, ja tiskipaljun reuna nosti lisää. Kyyneleet valuivat virtanaan, niitäkään

Pikkupiika perustuu tositapahtumiin.

*Lotan oman elämän sota
alkaa isän sodan päätyttyä.*

*Unelma ihanasta kotiinpalusta ja
isän sylistä katoaa hetkessä.*

*Nöyryytys, kaltoin kohtelu, vilu ja
nälkä ovat yhtä jokapäiväisiä
kuin perhekodissa oli ollut.*

*Kylän opettaja hakee Lotan kouluun.
Hän kokee elämänsä turvalliseksi,
mutta traumat alkavat vaivata
pientä koululaista. Ne tulkitaan
pahaksi uneksi.*

*Samaa ”pahaa unta” jatkuu
aikuisuuteen saakka. Lotta joutuu
tekemään vaikeita valintoja.*

